

Милорад М. Зарубица

О ОПШТИНСКИМ ИЗБОРИМА У ШАВНИЧКОМ СРЕЗУ 1936. ГОДИНЕ

На петомајским изборима у шавничком срезу је за владину листу гласало 3173 бирача, и то: за Данила Радојчића 1742 бирача, Новицу Шаулића 1283 бирача и Гаврила Церовића 148 бирача. За листу Удружене опозиције гласало је 1408 бирача, и то: за Радована Ружића 891 бирач, Јефта Павића 479 бирача и Милутина Томића 38 бирача. На листи Божа Максимовића добио је Ђуро Шћеповић 45 бирача, а на листи Љотића добио је Периша Џ. Џаковић 261 глас. У овом срезу на свим изборима бирачи су се више опредељивали за личност кандидата, сродничку и племенску везу, него за политичко-партијску припадност и изборни програм. Ово најбоље потврђује број гласова које је добио Новица Шаулић на владиној листи, Периша Џаковић на Љотићевој листи чији покрет до тада, ни доцније, није имао никаквог коријена, па ни присталица у шавничком срезу. Исто тако и код већине кандидата са овог подручја, што је било изразито на општинским изборима, није било чврстог партијског опредељења, већ су се, у доста случајева, кандидати везали за листу која им је давала више изгледа да добију већи број гласова.

Колики је значај тадашњим општинским изборима у Зетској бановини придавала Влада најбоље потврђује чињеница да је, уочи избора, као лични изасланик предсједника Владе Милана Стојадиновића све срезове обишао министар шума и руда Ђуро Јанковић преносећи, првенствено Црногорцима, поздраве и обећања предсједника Владе са нагласком да је његова ужа домовина Црна Гора и који из тих националних осјећања жели да му да слободу не штедећи ријечи грдње и осуда дотадашњих режима у обесправљивању и економској небризи за развој Црне Горе, обећавајући изградњу путева, пруга, индустрије као и запошљавање што је тада било

врло привлачно за угњетени и осиромашени црногорски народ. Свакако, не заборављајући, као услов свега обећаног, борбу против комуниста како би се истријебила „губа из торине“ која руши све моралне и националне светиње и религију. Свјесни да је тада КП била најзаклетији непријатељ режима и најдоследнији борац за слободу.

ЦК КПЈ крајем јула 1936. године послао је ПК Црне Горе упутство за рад Партије на спровођењу општинских избора које се заснивало на већ стеченом искуству на изборима обављеним у четири бановине. Према овом упутству Партије треба да у свим општинама образује изборне одборе од представника свих политичких демократских група. Одбор треба да изради комунални програм и да припреми одржавање зборова и на њима одреди говорнике. Предочено је да се не чека на споразум са вођама грађанских партија већ да се окупе њихове присталице око заједничког програма. При истицању кандидата за предсједнике општина и одборнике да се кандидују само она лица која у народу уживају углед и глас народних бораца и уживају повјерење најширих народних маса.

На изборе су изашле странке: владина Југословенска радикална заједница (ЈРЗ), Удружена опозиција (УО) у коју су ушле Хрватска сељачка странка (ХСС), Демократска странка и Земљорадничка странка, а истицани су и независни или неопређијељени кандидати. Пошто избори нијесу били расписани за градске општине, требало их је обавити у 275 сеоских и варошких општина. Судови су одбили све листе у 9 општина као неисправне или из неких локалних разлога, те је у њима требало изборе обавити накнадно. Избори у Зетској бановини су обављени 22. новембра 1936. године, у 266 општина. Било је укупно истакнуто 636 кандидатских листа, и то ЈРЗ 462, а остали 174 кандидатске листе. Од уписаних 259.094 бирача на изборе их је изашло 165.464 или 70,42%. За ЈРЗ је гласало 128.852 бирача и она је освојила већину у 205 општина. УО добила је већину у 54 општине, од тога ХСС у 17 општина, а неопређијељени у 7 општина.

Према званично објављеним подацима у „Зетском гласнику“ (бр. 96 од 28. новембра 1936. године, стр. 4), у шавничком срезу гласала су укупно 4.932 бирача, од тога 1.097 за ЈРЗ, а за УО и неопређијељене 3.835 бирача, што говори о великој побједи опозиционих кандидата у овом срезу.

Пошто за овај скуп имамо пријављено саопштење Општински избори у дурмиторској општини др Томислава Жугића и Општински избори у планинопивској и жупопивској општини Милорада Јововића за ове три општине овдје ћу навести само колико је који кандидат добио гласова ради бољег сагледавања успјеха опозиције на изборима у шавничком срезу као цјелини.

Резултати избора у шавничком срезу, по општинама, били су сљедећи:

Боансна: гласало је 555 бирача, и то за Блажа Перовића (ЈРЗ) 290, за Миладина Зековића (УО) 254 и за Божу Вујачића (неопређијељеног) 11 бирача.

Дробњачка: гласало је 975 бирача и то за Митра Караџића (УО) 424 бирача, Уроша Вуковића (УО) 374 и Луку Јауковића (ЈРЗ) 177 бирача.

Шаранска: гласало је 390 бирача, и то за Јована Кнежевића (УО) 241 бирача и Михајила Бојовића (неопредијељеног) 149 бирача.

Дурмиторска: гласало је 1.024 бирача, и то за Митра Крстајића (УО) 348 бирача; Миливоја Томића (УО) 307 бирача; Душана Обрадовића 223 бирача и Драгоја Поповића 146 бирача.

Жупопивсна: гласало је 1.098 бирача, од тога за Михајла Аџића (УО) 739 бирача и Петра Добриловића (ЈРЗ) 359 бирача.

Планинопивсна: гласало је 890 бирача, од тога за Ђорђија Вуковића (неопредијељеног) 339 бирача, Јакова Гаговића (УО) 280 и Радула Трипковића (ЈРЗ) 271 бирач.

У „Службеном листу“ није назначено на чијој је листи који кандидат изабран. Те сам податке узео из никшићке „Слободне мисли“. Пошто нијесам дошао до података о броју уписаних у бирачке спискове у срезу и по општинама, не могу дати проценат бирача који је изашао на изборе, али је у овом срезу одзив био сигурно процентуално изнад просјека у бановини зато што је на овом подручју била развијена велина предизборна активност и грађанских странака, а нарочито комуниста и напредне студентске и сеоске омладине.

На овим изборима у шавничком срезу опозиција је постигла велики успјех. Од шест општина, колико је имао овај срез, владина странка добила је тијесну већину од 25 гласова само у малој боанској општини, у којој је гласало свега 555 бирача. У три општине – дробњачкој, жупопивској и планинопивској владини кандидати претрпјели су пораз. У дробњачкој општини – у којој се (у Шавнику) налазило Начелство среза са одговарајућим органима и установама, чији су службеници морали да гласају за владину странку уколико су жељели да остану у служби – за ЈРЗ је принудно гласало 177 бирача, а 689 бирача (четири пута више) гласало је за опозицију. У друге двије општине, дурмиторској и шаранској, ЈРЗ није могла ни да састави кандидатску листу, те су сви који су изашли на изборе гласали за опозиционе кандидате.

Опозиционо расположење бирача овога среза најбоље се види по томе што је владина странка у свих 6 општина успјела да састави кандидатске листе (по једну) у 4 општине, док је истовремено истакнуто 13 опозиционих листа, чији су кандидати добили укупно преко три и по пута више гласова од владиних кандидата.

У шавничком срезу бирачи су се прво опредјељивали да ли да гласају за владиног или за опозиционог кандидата, што је и кандидате опредјељивало у више случајева да се вежу за листу која им је нудила више гласова – чак и ако са том странком није био политички истомишљеник. Међу бирачима, од опозиционих кандидата највише су угледа имали у племену и срезу кандидати УО који су припадали Земљорадничкој странци (Јован Кнежевић, Урош Вуковић, Миладин Зековић, Милун Крстајић и други). Традиционално је Земљорадничка странка добивала највише

гласова на свим изборима. На опредељење бирача утицало је и схватање да кандидат мора бити из њихове средине, да је угледна опозициона личност, да је етички чист.

Владини органи који су били задужени за ове изборе још од раније су добро знали расположење бирачког тијела, које је и раније јавно иступало против владине политике и њених органа. Они су били свјесни чињенице да је народ овога среза могао да увијек од њих преузме власт без већих жртава, те су водили рачуна да се са њим не конфронтирају сувише, тим прије што су били дужни да штите народне интересе. Зато су на скуповима и зборовима представници власти и жандарми избјегавали отворене сукобе са масом, па су касније позивали, хапсили и судили организаторе и говорнике, а то су увијек били комунисти.

Влада и њена странка ЈРЗ славили су и на велика звона објавили побједу на општинским изборима у Зетској бановини, истичући да су тиме задобили повјерење Црногораца, заборављајући да је Зетска бановина имала 39 срезова, од којих је само 11 сачињавало Црну Гору.

За општинске изборе 1936. године КПЈ је тражила од ПК Црне Горе да се за свану општину сачини комунални програм и да се на његовом извршењу окупе све демократске снаге (радници, сељаци, припадници грађанских странака, федералисти, демократи, земљорадници, радикали). То је ишло у прилог акције за стварање НФ слободе, за који нијесу била руководства грађанских партија али јест цио народ, па је и такво народно расположење требало искористити, као и велики углед који је КПЈ стекла у сталној и досљедној борби против ненародних и угњетачких режима и својим досљедним ставом по националном питању.